

La història política: el baion de l'OTAN

L'any 1949 Indalecio Prieto, aleshores màxim dirigent del PSOE, sol·licità dels aliats la incorporació de l'Estat espanyol a l'OTAN com a mesura de pressió contra la dictadura. El seu successor Felipe González ha demanat, en primer lloc, eixir-ne i més tard, de quedar-s'hi. Morán, sacrificat malgrat acceptar el decàleg atlantista proposat per González.

Josep M. Sanmarí

La bomba OTAN esclatà entre els espanyols a la primavera de 1981, quan el president Calvo Sotelo anuncià la seva decisió de signar com més aviat millor el Tractat de Washington de 1949. L'ingrés en l'OTAN figurà en tots els programes electorals i als dos congressos d'UCD (1978 i 1981), a instàncies de Javier Rupérez, però fins aquell moment cap govern centrista no havia plantejat de debò el compliment d'aquest punt programàtic.

Mai no s'ha sabut ben bé per què Calvo Sotelo es decidí a fer aquest pas amb urgència. Segons els antics dirigents centristes, com ara l'ex-ministre García Anoveros, el factor determinant fou el venciment del Tractat Bilateral de defensa amb els EUA, situació que permetia fer un tomb a la posició internacional espanyola d'aïllament quasi total. Unes altres versions relacionaven directament l'ingrés amb el 23-F. Entrar a l'OTAN era un intent de situar-se entre els països democràtics i neutralitzar, així, les forces involucacionistes. La polèmica saltà immediatament al carrer, sobretot a partir del mes d'abril, quan Calvo Sotelo confirmà l'adhesió imminent i rebutjà la celebració d'un referèndum i un ajornament de la qüestió al Parlament.

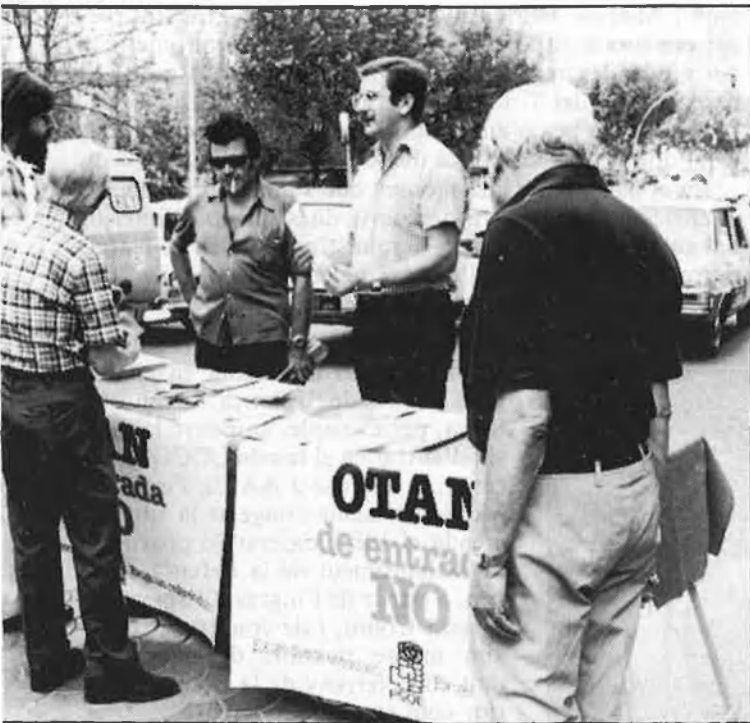
De primer, a favor

Curiosament, durant l'etapa franquista els partits d'esquerra espanyols, i

concretament el PSOE, eren partidaris de l'OTAN, igual com ho era tota l'esquerra europea, llevat, és clar, dels partits pro-soviètics. El 1949 el mateix Indalecio Prieto (PSOE) sol·licità, juntament amb altres dirigents polítics espanyols, la incorporació d'Espanya a l'Organització. L'Aliança era vista com una garantia del sistema democràtic i, per tant, com un instrument de pressió sobre una dictadura d'origens feixistes, com ho era la franquista. Malauradament, en aquest cas pesà més el seu component anticomunista que no pas el seu caràcter pro-democràtic.

Aquesta posició canvià a partir de la substitució de Rodolfo Llopis a la direcció del PSOE pel nou equip sevillà, encapçalat per Felipe González. Alguns analistes no desmentits per ningú atribueixen aquest gir a la gran influència que exerciren Olof Palme i Bruno Kreisky, dos líders del neutralisme europeu, sobre Felipe González, a través de la Internacional Socialista. També Willy Brandt hauria donat alè al confús, però cert, neutralisme dels socialistes espanyols, car això afavoria la seva «ostpolitik» vers el bloc oriental. A Felipe González, no li costà gens unir aquesta actitud contrària als blocs a l'antiimperialisme, a l'antiamericanisme i al tercermundisme, impulsats per les bases socialistes, i així es formà l'eix de la política exterior del PSOE entre 1976 i 1982. Era un neutra-

garantia la integritat del territori espanyol en no incloure Ceuta i Melilla dins del seu esquema defensiu; que no cobria les necessitats defensives espanyoles, ja que afegiria enemics que no ho eren de partida (recordeu el cas de les Malvines) i no preveia enemics potencials, per exemple al Nord d'Àfrica; que augmentava el risc de destrucció nuclear d'Espanya, i que feia créixer la tensió entre l'Est i l'Oest.

Tant el PSOE («OTAN, d'entrada, no») com el PCE pressionaren fortament dins i fora d'Espanya perquè el govern Calvo Sotelo no tirés endavant els seus plans atlantistes i exigiren un referèndum amb la convicció que el guix de l'opinió pública espanyola era contrària a l'OTAN. El debat corresponent en el Congrés de Diputats fou extraordinàriament tens i agitat, amb l'oposició total dels partits d'esquerra a l'ingrés d'Espanya. Tanmateix, la Comissió d'Afers Estrangers l'aprovà el 8 d'octubre de 1981, i el dia 29 en el ple de la Cambra 186 diputats (UCD, CD, CiU i PNB) donarem llum verda a l'adhesió i 146 votaren en contra (PSOE, PCE i PSA).

L'endemà mateix, s'intensificava l'ofensiva diplomàtica sobre els cercles polítics atlantistes, els uns per defensar l'ingrés i els altres per destacar-ne els inconvenients. No hi hagué res a fer i el 2 de desembre el govern espanyol presentà a Brussel·les la petició oficial d'adhesió al Tractat de Washington. El dia 10 se signà el protocol d'ingrés, que

ratificaren tots els parlaments dels països membres sense dificultats. El 30 de maig de 1982 (diumenge) diplomàtics espanyols van treure del llit uns funcionaris nord-americans per dipositar els instruments de ratificació al Tractat. El dia 7 de juny era hissada la bandera espanyola al quarter general de l'OTAN a Brussel·les, i el dia 10 el president Calvo Sotelo era rebut molt cordialment pels altres 15 primers ministres atlantistes i pronunciava un discurs d'ingrés. Dos mesos i mig més tard, el 27 d'agost, el president Calvo Sotelo dissolgué les Corts Generals i convocà eleccions per al 28 d'octubre.

Per bé que el programa electoral del PSOE no incloïa explícitament la retirada d'Espanya de l'OTAN, tota la campanya anterior al 28 d'octubre de 1982 es desenvolupà en aquest sentit. Les declaracions orals i escrites dels caps socialistes contra la permanència són tan abundants i clares, que no n'han desmentit ni una. I ningú no dubtà mai que una part important dels vots obtinguts pel PSOE el 1982 tenien un contingut antiatlantista i neutralista, d'acord amb els supòsits programàtics del partit. Formalment, el PSOE féu dues promeses: parilitzar el procés d'integració dins l'aparell militar i convocar un referèndum, perquè el poble decidís directament sobre aquesta qüestió. En aquells moments tothom creia encara que el referèndum era per sortir-ne, tothom, inclosos els socialistes.

S'ha dit molt que el dia que Felipe González guanyà les eleccions generals ja havia canviat de parer i que en reunions a porta tancada havia plantejat la conveniència de «renegociar» simplement l'ingrés a l'OTAN, amb l'amenaça del referèndum per obtenir altres avantatges, espe-

Dalt, campanya «De entrada, no», una ambigüitat calculada que donà un magnífic resultat al PSOE. A l'esquerra, Calvo Sotelo, a la primavera del 81 anuncià l'entrada a l'OTAN. Baix, Felipe González amb el president nord-americà Ronald Reagan.

lisme poc definit, si bé molt militant, oposat a la modificació de l'*status quo* mundial, vinculat a les potències occidentals, amb notables acostaments del Tercer Món (Nicaragua, Sàhara, Amèrica Llatina...), amb un europeisme furibund, etc.

Després, en contra

El XXIX Congrés del PSOE (octubre de 1981) encara es pronuncià contra l'OTAN, adduint-hi bàsicament que no

cialment l'entrada al Mercat Comú Europeu. Potser sí, però si més no *després* del 28-O, encara hi ha declaracions seves partidàries de la sortida. «A Espanya no compensa ser a l'OTAN, i no crec que la sortida de l'Aliança, en el cas que es produeixi, hagi de ser mal rebuda entre els països amics occidentals», deia el 2 de novembre en una conferència de premsa. El 10 de desembre el llavors ministre d'Afers Exteriors, Fernando Morán, anuncià als governs aliats que el nou govern espanyol havia decidit congelar el procés d'integració, si bé continuaria sent «un aliat lleial».

L'entrada de Fernández Ordóñez al govern accelera les tesis atlantistes.

De nou a favor

A partir d'aquell moment, es començà a palesar un canvi d'opinió en els cercles governamentals. Els motius d'aquest nou gir formen part de la terrible nebulosa que des del primer dia envolta les relacions entre Espanya i l'OTAN. Possiblement en aquesta tombarella influïren diversos elements, que van des de les pressions exteriors fins a la progressiva desideologització del PSOE. Sembla que en el procés de renegociació de l'ingrés a l'OTAN (se'n sortiria mitjançant el referèndum, si Espanya no entrava a la CEE), Felipe González resultà la víctima principal del seu propi parany: Espanya no entraria a la CEE, si no garantia la seva continuïtat com a membre de l'OTAN. En termes generals cal situar el canvi atlantista en la voluntat de les classes dirigents de recol·locar Espanya en el seu context internacional-capitalista i abandonar les opcions neutralistes i tercermundistes (vegeu EL TEMPS núm. 81). Ara bé, les raons concretes i certes d'aquest nou canvi d'opinió no han estat mai explicitades.

1983 fou l'any de l'«ambigüitat calculada», és a dir de la creació d'un clima generalitzat de confusió dins i fora d'Espanya, enmig del qual el govern socialista feia la impressió de seguir una estratègia precisa, cosa que li concedia un cert avantatge davant dels aliats, de l'oposició interna i de l'opinió pública en general, cada vegada més desconcertada en veure que no es convocava el referèndum promès, que es posava fi a les declaracions antiatlantistes i que es mantenien i, inclús, augmentaven els vincles

amb l'Aliança. Durant algun temps es pensà que tot plegat era una actitud de prudència per no comprometre o per ajudar les negociacions d'ingrés al Mercat Comú i la renegociació del Tractat Bilateral de 1981 amb els EUA, però a poc a poc s'anà comprovant que es tractava més aviat d'un canvi de política més profund que no semblava.

En el garbuix de girangones que s'anava produint els analistes començaren a descobrir dues línies a l'interior del gabinet. Per un costat, el ministre de Defensa, Narcís Serra, era partidari d'un arrencament decidit amb l'Aliança, de fer coincidir els interessos estratègics espanyols amb els de l'OTAN i d'enfortir la participació espanyola en els òrgans polítics de l'Aliança. El ministre Serra, per exemple, empenyí la decisió d'entrar en el famós COCOM. En canvi, el ministre d'AAEE, Fernando Morán, pretenia congelar la situació creada el 1981, esperar (o provocar) un relançament de la defensa europea, a partir de l'ingrés d'Espanya al Mercat Comú, i de conservar el màxim marge possible de maniobra, tant en el terreny de la política exterior com en el de la defensa.

Les fortes reserves portugueses i angleses a compartir el comandament sobre la Península Ibèrica amb militars espanyols ajudaren aquesta posició d'aparent neutralitat militar. Pel maig de 1983 el vice-president Alfonso Guerra encara declarava que «solament un terratrèmol podria canviar l'actitud dels espanyols contrària a l'OTAN». (Ara es declara convençut de guanyar el referèndum a favor del «sí a l'OTAN».) Pel juny, Felipe

González assegurà que el govern seria «neutral» en el referèndum, i un any més tard rebutjava tant l'opció neutralista com la integració plena dins l'Organització.

L'estratègia atlantista

Mentrestant, el govern firmà amb el dels EUA un protocol afegit al Conveni Bilateral de 1981, que li permetia triar tres opcions: retirar-se de l'OTAN, però continuar participant en el sistema defensiu occidental a través del Conveni Bilateral; romandre dins l'OTAN i reduir el paper de les bases americanes; i en qualsevol dels dos casos, revisar la incidència d'aquestes en l'esquema defensiu espanyol futur, d'acord amb una de les dues opcions anteriors triada. S'escollí la segona, i l'estratègia posterior anà destinada a assegurar-la. Els primers estudis a fons de la defensa espanyola dibuixaren l'eix Illes-Gibraltar-Canàries com l'objectiu preferent, i permeteren sostenir la tesi que els interessos espanyols i atlantistes coincidien. La protecció d'aquest eix espanyol significa automàticament vigilar el flanc sud de l'OTAN. Finalment, la bona marxa de les negociacions amb la CEE i sobretot el fet de l'ingrés permeteren de llençar la segona gran tesi atlantista: la participació plena en l'economia i la cultura democràtica euro-americana exigeix també col·laborar en la seva defensa, per mitjà, és clar, de l'OTAN.

El president Felipe González viatjà poc per l'estranger durant el 1984, a fi de controlar l'evolució interna, d'evi-

tar haver de donar massa explicacions als alarmants governs aliats i d'anar consolidant les seves tesis atlantistes. Finalment, el 23 d'octubre de 1984 presentà al Congrés de Diputats el seu cèlebre «decàleg», que encara recollia en essència els punts de vista de Fernando Morán: continuar sent membres de l'Aliança amb importants restriccions, participar més en els projectes polítics i defensius euro-

peus, retallar la presència militar nord-americana a Espanya, i convocar el referèndum..., en el qual el govern socialista defensaria la permanència d'Espanya a l'OTAN. L'executiva del PSOE aprovà aquest pla el dia anterior. D'aquesta manera, el PSOE recuperava l'essència de la política exterior del govern Calvo Sotelo, tan criticada oportunament.

De llavors ençà, el govern central ha hagut de treballar en tres fronts: convèncer els governs aliats de la seva fe atlantista i de l'oportunitat de segellar (i de tancar) la jugada mitjançant un referèndum; convèncer els quadres i els votants del PSOE de la conveniència d'aquest gir tan inesperat; i cercar la col·laboració de l'oposició, quasi tota ella favorable a la permanència (vegeu EL TEMPS, núm. 71). Aquesta última fase tenia dues fórmules teòriques per sostenir-la: «convé això per als interessos d'Espanya» i «el decàleg és el mínim comú denominador per recuperar el consens en política exterior».

La reconducció del PSOE cap a posicions favorables a l'OTAN exigí un gran debat en el XXX Congrés (desembre de 1984), en el transcurs del qual Felipe González i els seus lloctinents hagueren de pressionar molt fort els sectors més reticents. José Rodríguez de la Borbolla defensà el «decàleg» governamental i García Santesmases una posició de neutralitat, mentre que Miguel Angel Aguilar encapçalava la línia sostinguda el 1981. La UGT, Esquerra Socialista i les Joventuts Socialistes es declararen en contra de la permanència, si bé posteriorment foren obligades a no fer campanya contra la posició oficial del partit. Autoritzada pel Congrés del partit, la reconversió dirigida des del govern, era palès que les bases socialistes s'empassaven aquesta vegada un gripau més gran que no pas l'acceptació de la monarquia o de l'economia de mercat arran del pacte constitucional. Tan sols un rigorós exercici de la disciplina des del poder impedí un veritable esclat de la «família socialista».

Els altres passos resultaren més fàcils. El comitè federal del PSOE aprovà al desembre de 1985 un document elaborat per l'executiva, que compaginava les posicions proatlantistes amb una política de pau i de seguretat des de la perspectiva dels «interessos espanyols». Això no obstant, la substitució de Fernando Morán per Francisco Fernández Ordóñez en el ministeri d'Afers Exteriors al juliol de 1985, significà l'allunyament de la millor garantia del compliment de les nou reserves formulades en el «decàleg», les quals esdevenien així una carcassa buida per poder «vendre» millor el seu primer i definitiu punt, és a dir, el manteniment del pacte de 1981 amb l'Aliança.

La batalla final

A instàncies de la Minoria Catalana, el 27 de desembre de 1985 el Congrés de Diputats aprovà la permanència d'Espanya a l'OTAN, amb els vots contraris de minories com ERC, EE o el PCE. Els socialistes rectificaven així oficialment i públicament la seva votació de novembre de

Les tensions de González i Morán per l'OTAN eren evidents.

1981, i utilitzaven aquesta segona per demostrar que, malgrat l'acord de fons, l'oposició s'estima més els seus interessos de partir i erosionar el govern socialista (o fins i tot deixar que els antiatlantistes el derrotin en el referèndum) abans que col·laborar en una qüestió en la qual fonamentalment estan d'acord.

Proveït amb la declaració del comitè federal i amb la votació del 2 de desembre, i superant duríssimes pressions internes i externes, el gabinet aprovà finalment, el 12 de març un decret de convocatòria del referèndum amb la intenció de cloure d'una vegada la polèmica atlantista. Tanmateix, en el debat del dia 4 de febrer al Congrés de Diputats sobre la nova política atlantista i el seu futur, i sobre el referèndum, s'observà, d'una banda, que cap altra força parlamentària no abonava l'estratègia socialista per raons diferents, però sobretot per discrepar amb la interpretació política del referèndum i amb la seva incidència en la política interna, i, de l'altra, que aquesta estratègia tenia encara nombrosos punts febles, mal explicats o senzillament inexplicables, al marge d'allò que decideixi en última instància el referèndum.

Tota la maquinària socialista i tot el pes governamental foren mobilitzats a partir d'aquells moments per guanyar la consulta quasi en solitari i sigui com sigui (visita de Lord Carrington per donar «facilitats» a la permanència, visita d'Alfred Cahen per subratllar la voluntat europeista de la defensa espanyola, ús massiu de TVE, ús de la influència dels càrrecs polítics dins de l'administració, etc.).

Caldria fer (i caldrà fer-la algun dia) una gran tesi doctoral sobre les complexes i estranyes relacions entre Espanya i l'OTAN, si es vol aclarir una mica un panorama d'allò més confús per als analistes actuals. □